

Estetisk-filosofiska fakulteten

Jessica Andersson

Selma Lagerlöf

Hämnden och kärleken i Löwensköldscykeln

Litteraturvetenskap
D-uppsats

Datum/Termin: 08-05-28
Handledare: Dag Nordmark
Examinator: Jonas Ingvarsson

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Syfte, frågeställning och metod.....	3
Problem och avgränsning	4
Tidigare forskning	5
<i>Löwensköldska ringen</i>	6
Hämnden och kärleken.....	7
Gengångaren och hämnden	7
Den oskyldiga kärlekens hämnd	10
Kärlekens makt.....	11
Hämnden kontra kärleken I.....	12
<i>Charlotte Löwensköld</i>	13
Slaget i det tysta	14
Kärlekstemat.....	14
Det onda inflytandet	17
Hämnden kontra kärleken II.....	19
<i>Anna Svärd</i>	20
Hämnden uppenbaras	21
De två första delarna – kampen om Karl-Artur.....	21
Den tredje delen – släkthämnden	23
Hämnden kontra kärleken III	26
Avslutande diskussion.....	27
Litteraturförteckning	29

Inledning

Syfte, frågeställning och metod

Löwensköldscykeln hör till de senare romanerna i Selma Lagerlöfs författarskap.

Författarinnan var närmare sjuttio och hade under de sista åren svårare att skriva på grund av kroppsliga krämpor men romanerna blev en succé. Löwensköldscykeln består av tre romaner som alla utspelar sig i Lagerlöfs landskap Värmland. Det är en släkthistoria om hämnd och kärlek som kretsar kring den Löwensköldska släkten under 1700- och 1800-talet.

Löwensköldska ringen (1925) är den första i sviten och skiljer sig ganska mycket från de två efterkommande. Det är en spökhistoria som skildrar upphovet till den genomgående handlingen och släkthistorien. General Löwensköld hade stridit under Karl XII:s befäl och blivit belönad med både egendomar och titel. Hans käraste ägodel var den signetring han fick av kungen själv och efter sin död ville generalen ha med den i sin grav. Han fick sin vilja igenom men ringen blev stulen och här börjar spökhistorien. Generalen blir en ond gengångare som hemsöker alla som har ringen i sin ägo, till och med sin egen familj. Gengångarens hämnd är orsaken till att många oskyldiga drabbas men den som får lida mest är Marit Eriksdotter som förlorar hela sin familj. Generalen får till slut ro i sin grav och Marit offerar sin hämnd för kärleken.

Den andra romanen i ordningen är *Charlotte Löwensköld* (1925) och det är en betydligt ljusare historia som berättas.¹ Romanens huvudperson är Karl-Artur Ekenstedt som härstammar från general Löwensköld liksom hans fästmö Charlotte. Det är först och främst en kärlekshistoria som kretsar kring flera personers liv och där Charlotte Löwensköld är en av de viktigaste karaktärerna. Hon är den ljusa och glada kvinnogestalt som varit återkommande i Lagerlöfs författarskap men verkar här fulländad. Men det ligger något dunkelt över romanen som skiljer de älskande ifrån varandra och som driver Karl-Artur ner i en avgrund.

Den tredje och sista romanen i Löwensköldscykeln är *Anna Svärd* (1928) som mer liknar *Charlotte Löwensköld* men har en lite mörkare ton.² Släkthämnden uppenbaras och Karl-Arthur som gift sig med Anna Svärd förfaller allt mer.

---

¹ Selma Lagerlöf, ”Skrifter av Selma Lagerlöf”, *Löwensköldska ringen Charlotte Löwensköld* (1925), Bonniers, Stockholm 1956. (Hänvisning ges fortsättningsvis löpande i texten).

² Selma Lagerlöf, ”Skrifter av Selma Lagerlöf”, *Anna Svärd* (1928), Bonniers, Stockholm 1933. (Hänvisning ges fortsättningsvis löpande i texten).

Hämnden är det motiv som är tydligast i Löwensköldscykeln. Det är gengångarens hämnd som är starkast i romanen, men det är Marit som får störst betydelse för cykeln. Men det är inte bara hämnden som är det viktiga för romanerna utan det är också en berättelse om kärlek mellan människor. I Selma Lagerlöfs författarskap är hämnd och kärlek de två stora motiven vilket är tydligt i Löwensköldscykeln. Men i romanen får de också en större betydelse genom att de medverkar i handlingen och blir därmed aktörer. Det är de två krafterna, hämnden och kärleken, som ställs mot varandra och som jag valt till ämne för min uppsats. Kärlekens goda makt försöker att förhindra den mörka släkthämnden och det blir som en kamp mellan gott och ont. Min frågeställning blir därför: vilken av dessa krafter är starkast? Jag kommer att försöka besvara frågan genom en närläsning och metodstudie av de tre romanerna i Löwensköldscykeln och gå in närmare på hämnden och kärleken i respektive roman. Hämnden kommer jag att dela upp mellan det som avslutas i *Löwensköldska ringen* och det som får en stor betydelse för de andra två romanerna. Kärleken kan innebära mycket men min tolkning i cykeln beskrivs bäst av bibelcitatet i *Anna Svärd*:

Kärleken är tålig och mild; kärleken avundas intet; kärleken skalkas intet, han uppblåses icke; Han skickar sig icke ohöveliga, han söker icke sitt, han förtörnas icke, han tänker intet argt; Han gläds icke över orättfärdighet; men han fröjdar sig över sanningen. Han fördrager all ting, han tror all ting, han hoppas all ting, han lider all ting. (*Anna Svärd* s.66.f).

Problem och avgränsning

Det största problemet med att skriva om Selma Lagerlöfs verk är att det redan skrivits väldigt mycket. Det är inte bara mycket litteratur att ta hänsyn till utan det är också svårt att hitta en fråga som inte diskuterats förut. Mitt ämne, att se till de två stora krafterna hämnd och kärlek, är inte ouppmärksammat eftersom det är centralt i romanerna. Förhoppningsvis kan jag ändå bidra med min uppsats genom att inrikta mig mer på dessa två makter än vad andra har gjort och uppmärksamma konflikten mellan dem för att sedan ta reda på vilket som är starkast. Trots att det har skrivits en hel del finns det ändå mycket i romanerna som är intressant och som jag gärna hade skrivit om, men jag måste avgränsa mig till min frågeställning.

Tidigare forskning

Det har författats en hel del om Löwensköldscykeln med lite olika utgångspunkter. Ofta är det flera av Lagerlöfs verk som diskuterats samtidigt. Lars Ulvenstam har i *Den åldrande Selma Lagerlöf* bara skrivit om Löwensköldscykeln men framförallt utgått från biografiska källor och bakgrundsmaterial som ligger till grund för romanerna vilket inte är viktigt för min uppsats.³ Stellan Arvidsson behandlar i *Selma Lagerlöf* flera av hennes verk men lite mer kortfattat.⁴ Däremot vill han peka mot att Lagerlöfs författarskap är idébetonat, vilket är en viktig iakttagelse men som diskuterats mer ingående på senare år. Han uppmärksammar att kärleken är viktig i Löwensköldscykeln men tar inte upp hämndens betydelse för romanerna. Gunnel Weidel utgår mycket ifrån detta i *Helgon och gengångare*.⁵ Hon har en mycket intressant diskussion om gengångarhistorien i *Löwensköldska ringen* och tar upp att kärlek och hämnd är nära sammanknutna. Hon menar att Lagerlöfs grundton är att människokärleken är den starkaste av makter och att det finns en orubblig tro på rättvisa. Hon uppmärksammar hämnden och kärleken men ställer dem inte så mycket mot varandra utan ser istället en samverkan mellan dem. Vivi Edström tar upp många av Selma Lagerlöfs verk i *Livets vågspel* och går ganska ingående in på historien i Löwensköldscykeln.⁶ Hon ställer krafterna mot varandra men har en annan utgångspunkt för kärleken där det istället är kopplat till kristendomen och Gud. Henrik Wivel har, i *Snödrotsningen*, många intressanta motsatspar, som klasskillnader och karaktärer, men inte så mycket om de övergripande motiven hämnd och kärlek som förekommer i alla tre romanerna.⁷

---

³ Lars Ulvenstam, *Den åldrande Selma Lagerlöf*, Bonniers, Stockholm 1955.

⁴ Stellan Arvidsson, *Selma Lagerlöf*, Bonniers, Stockholm 1932.

⁵ Gunnel Weidel, *Helgon och gengångare Gestaltning av kärlek och rättvisa i Selma Lagerlöfs diktning*, CWK Gleerup bokförlag, Lund 1964.

⁶ Vivi Edström, *Selma Lagerlöf Livets vågspel*, Natur och kultur, Stockholm 2002.

⁷ Henrik Wivel, *Snödrotsningen En bok om Selma Lagerlöf och kärleken*, Bonniers, Stockholm 1990.

Löwensköldska ringen

Löwensköldska ringen är den första romanen i Löwensköldscykeln och skiljer sig, både till omfång och innehåll, från *Charlotte Löwensköld* och *Anna Svärd* som båda är längre och har en helt annan stil. *Löwensköldska ringen* är framförallt en spökhistoria som kretsar kring gengångarens hämnd. Selma Lagerlöfs intresse för spökhistorier och det övernaturliga uppkom redan i barndomen och är ett återkommande ämne i flera av hennes romaner. Som exempel kan nämnas *Herr Arnes Penningar* där de döda går igen för att hämnas.

Gengångarhistorierna berättar ofta om vedergällning och ond bråd död för de skyldiga, där ingen slipper undan sitt straff och där till och med kärleken måste stå tillbaka för rättvisan.

Löwensköldska ringen handlar om en gengångare som kommer tillbaka för att utkräva sin hämnd och om de människor som drabbas av hans fruktansvärda vrede. General Löwensköld var en man som krigat under Karl XII:s befäl och hans önskan var att begravas med sin dyrbara ring, som han fått av kungen själv. När ringen stjäls kommer generalen tillbaka som en gengångare för att återkräva den och ta ut sin hämnd, som blir fruktansvärd. Bård Bårdsson som stulit ringen är övertygad om att det är generalen som ligger bakom alla olyckorna som drabbat honom. Gengångaren kräver utan barmhärtighet sin vedergällning och både Bård och hans hustru får betala med döden. Bårds son Ingilbert som sedan tar ringen blir ihjälskrämd i skogen när han tror sig se generalen själv, men som sedan visar sig vara en av tre bönder. Som av ett misstag hamnar ringen istället hos den ena av dem, Paul Eliasson och generalens hämnd överförs till bönderna. Generalens son, ryttmästaren, har under tiden kommit underfund med att fadern går igen och fyllts med ett fruktansvärt raseri. Tidigare har han annars beskrivits som en fridens man i kontrast mot fadern, men verkar nu som förbytt. De tre bönderna blir alla dömda till döden vilket ryttmästaren ser till. Marit Eriksdotter, dotter och brorsdotter till två av männen och förlovad med den tredje förlorar allt för ryttmästarens demoniska hämndlystnad. När hon senare finner ringen gömd i en toppluva tar hon tillfället i akt att sy in den i unge baron Adrians mössa för att på så sätt hämnas. Gengångaren börjar spöka på Hedeby och när Adrian blir dödssjuk efter att ha sett gengångaren är Marit glad över att hon nu äntligen har fått sin hämnd. Men den unga husjungfrun Malvina Spaak på Hedeby har förälskat sig i baron Adrian och hon ber Marit om hjälp. När Malvina gråter över den hon älskar väcks också känslorna till liv hos Marit. Efter att ha gjort klart för Adrians mor, friherrinnan, varför hon är där letar hon reda på ringen och ger Malvina i uppdrag att få ner den till generalen i graven. När hon kommer tillbaka är Adrian vaken och blev frisk i samma

stund som generalen fick sin ring. Men till Malvinas stora besvikelse visar det sig att han redan har en fästmö. Malvina är bara en fattig flicka som får ta sig till vara och inte rata en god plats.

Hämnden och Kärleken

I Löwensköldscykeln möts två starka makter som kämpar mot varandra. Det är en hård kamp som utspelas mellan hämnden och kärleken, vilka hela tiden kommer i konflikt med varandra där slaget inte helt avgörs förrän i den sista boken. I *Löwensköldska ringen* är det redan tydligt från början att generalens hämnd är det mest dominerande men romanen är också en historia om olycklig kärlek. Det är framförallt två kvinnor som står för kärleken. Den ena är Marit Eriksdotter som förlorar alla hon älskar och den andra är Malvina Spaak som förälskar sig i baron Adrian. Men gengångarens hämnd, som är hård och skoningslös, slår Marits kärlek i spillror vilket ger upphov till ytterligare en hämnd. Och när den första hämnden nått sitt slut är det Marits hämnd som den nya kärleken måste ta upp kampen mot.

Gengångaren och hämnden

Den första hämnden, gengångarens hämnd, är inte kopplat till kärleken mellan två människor som det andra utan till en symbolisk kärlek som generalen känner för sin ring. Löwensköldska ringen beskrivs annars som ”en ful och klumpig tingest” men som var ovärderlig för general Löwensköld och som han inte ens ville skiljas från vid sin död. (*Löwensköldska ringen* s.7). Generalens kärlek till ringen har tolkats av bl.a. Gunnel Wiedel som uttryck för undersåtlig beundran för Karl XII, inte som girighet, vilket styrks till en viss grad i texten (*Löwensköldska ringen* s.6).⁸ Men det är Löwensköldarna som påpekar det och nog verkar det som en kärlek även till det materialistiska trots det symboliska värdet, eftersom generalen så högt skattar ett jordiskt föremål.

Hämnden uppkommer när generalens grav öppnas på nytt efter hans död för en liten sondotter vilket leder till många funderingar bland folket. Det ses nästan som en skam att en så dyrbar ring ska ligga under kistlock, när pengarna för den kunde mätta många hungriga munnar, men att stjäla från en död skulle inte ens den modigaste våga. Redan här ges en

---

⁸ Gunnel Wiedel, *Helgon och gengångare*, s.280.

antydan att en sådan svår synd inte skulle bli ostraffad. Men ringen blir stulen och det nästan som en tillfällighet. Bård Bårdsson kan inte släppa ringen ur tankarna efter begravningen, inte så att han vill stjäla ringen utan för oron att någon annan ska göra det. ”Han greps av en så stor ängslan, att han funderade på att gå fram till ryttmästaren och varna honom, men han visste ju med sig, att folk höll honom för enfaldig, och han ville inte bli till ett åtlöje.”

(*Löwensköldska ringen* s.9). På natten blir hustrun till slut otålig över Bårds oro och säger åt honom att gå och titta till graven om han så måste. Bård har knappt kommit ut innan hustrun är ikapp honom. Det går så långt att de till och med klättrar ner i graven och snart är de på väg hem igen med den stulna ringen. Men generalens hämnd låter inte vänta på sig. På håll ser de en eldsvåda och med fasa inser de att det är deras gård som brinner. ”Det är hos oss det brinner, skrek hon. Det är Mellomstuga, som brinner. Generalen har satt eld på den.”

(*Löwensköldska ringen* s.16).

Några år senare ligger Bård Bårdsson för döden och bekänner sin svåra synd för prosten. Det har gått illa för familjen, alla möjliga olyckor har drabbat dem och jagat hustrun i sjön. Nu har Bård huggit sig i foten och drabbats av kallbrand och allt är Starke-Bengts fel som generalen kallades i folkmun. Läsaren misstänker att Bård behöver någon att skylla på och att han kanske tolkar in allt i generalens hämnd, men samtidigt finns det en skugga över ringen. Generalen som blivit en gengångare för att ta tillbaka sin ring verkar inte direkt, utan indirekt. Han driver människorna och spelar dem nästan som marionetter för att utkräva sin hämnd. Prosten vill inte tro Bård utan förklarar olyckorna som Guds straff men lovar att återföra ringen. Tron på Gud och kristendomen får annars stå tillbaka för det övernaturliga, nästan ingen tvivlar på gengångarens kraft. Bårds son Ingilbert som tjuvlyssnat på sin fars bekännelse ska föra prosten hem igen men leder istället ut honom på myren där prosten får offra ringen för att komma undan med livet i behåll. När prosten sent omsider kommer fram till byn tvekar han att rida in till Hedeby, Löwensköldarnas gård. Generalens son, ryttmästaren, beskrivs som en fridens man lika mycket som fadern varit stridens och han trodde nog att fadern hade frid i sin grav med eller utan ringen. Men just som prosten ska rida förbi svänger grinden upp som av sig själv och då prosten ser detta tar han det som ett tecken och rider in till Hedeby. Ryttmästaren skulle nog inte ta så illa vid sig om det inte var för att han samma dag hade hört sin far plågsamt sucka och förstått att han inte alls hade frid i sin grav. Ryttmästarens förändring föder en misstanke att också han spelas som en marionett och går sin fars ärende för att ta tillbaka ringen. Nu övermannas han av vreden och rider ut i skogen med sina män för att söka Ingilbert och ta tillbaka ringen. I skogen möts de av tre bönder som kommer bärandes på en bår där Ingilbert ligger, skrämnd till döds. I dimman hade

han tagit miste på den ene av bönderna som med sina kragstövlar och rock hade liknat självaste generalen. Hela tiden märks generalens skugga och männen tvekar inte på att han finns där. ”De såg inte den gamle generalen bredvid båren. Nej då. Inte så mycket som en skymt av honom. Men i alla fall visste de, att han var där. Han hade kommit med den döde ner ur skogen. Han stod och visade på honom med fingret.” (*Löwensköldska ringen* s.37). Då ringen inte går att hitta misstänks istället bönderna för att ha stulit den och blir häktade fastän de inte har den. Då det inte går att bevisa vem som är skyldig blir det bestämt att de tre bönderna ska spela tärning om vem som blir den skyldige och avrättas. Trots att de alla tre slår sexor ser ryttmästaren till att alla avrättas. ”Folk hade ropat trösteord till de dömda och hånat bödlarna. Och många förbannelser hade nerkallats över ryttmästar Löwensköld. Det sades, att han hade varit i Stockholm och att det var hans fel, att gudsdomen hade blivit tolkad till de anklagades nackdel.” (*Löwensköldska ringen* s.62). Hämnden blir inte bara ett övergrepp mot tre oskyldiga bönder utan också ett övergrepp på den lägre klassen. Ryttmästaren kan i kraft av sin ställning se till att bönderna blir dömda till döden trots att det anses vara ett gudomligt tecken att de alla slog sexor.

Flera år senare hamnar ringen under Löwensköldarnas eget tak och nu börjar gengångaren gå igen på Hedeby. Men det dröjer innan han utkräver sin hämnd, också mot de egna. Unge baron Adrian är den ende i familjen som inte sett generalen men önskar att på alla sätt hjälpa honom. När generalen till slut uppenbarar sig för honom blir det ett så fruktansvärt möte att Adrian blir dödssjuk. Genom Malvina Spaaks kärlek får generalen tillbaka sin ring, vilken han girigt rycker åt sig från gravkammaren, och Adrian blir frisk igen.

Hon förde spöet lika långsamt och försiktigt allt längre och längre ner. Så med ens, då nästan hela spöet var nere i jorden, kände hon, att det med en häftig knyck rycktes ur hennes hand. Det for ner i hålet och försvann. Det kunde ju vara möjligt, att det hade fallit bara genom sin egen tyngd, men hon var alldeles säker om att det hade ryckts ifrån henne (*Löwensköldska ringen* s.93).

Gengångarens hämnd har drabbat alla som kommit i kontakt med ringen, skyldiga som oskyldiga. Trots att hämnden uppkom genom hans kärlek till ringen tar han ingen hänsyn till den levande kärleken mellan människor. Enligt Wiedel kommer spökhistorien av sig när generalen får tillbaka sin ring och att den får ett lyckligt slut.⁹ Gengångaren får visserligen ro i sin grav men är skuld till så många andra olyckor att slutet inte kan bli lyckligt för de levande. Generalens kärlek till ett föremål har krossat Marits kärlek, vilket kommer att få konsekvenser för de efterlevande Löwensköldarna. Vivi Edström menar att ringen fungerar som en hemsk talisman, besudlad av krigets blod, och blir Löwensköldarnas mörka

släktsymbol.¹⁰ Men egentligen ligger inte den främsta betydelsen i att ringen är en belöning för kriget utan att den blev stulen från en död. Kriget är inte direkt kopplat till ringen utan det är istället generalens kärlek för sin ring som blir orsak till Löwensköldarnas släktsymbol.

Den oskyldiga kärlekens hämnd

Den andra hämnden uppkommer när de tre bönderna döms till döden. Hos Selma Lagerlöf är den unga kärleken den allra vackraste som den mellan Marit Eriksdotter och Paul Eliasson och det är ett återkommande ämne i många av hennes romaner. Till exempel är det den unga kärleken som skildras i Gösta Berlings saga som en av de starkaste makterna mellan karaktärerna. Men som Henrik Wivel skriver får Marits och Pauls kärlek ”aldrig lov att fullbordas utan avbryts brutalt av en släkt som vill straffa *de levande* för stölden av *ett dött ting från en död*”.¹¹ Den ofullbordade kärleken leder till ytterligare en hämnd vars konsekvenser ännu är oöverskådliga. De tre bönderna kommer alla från samma gård. Det är Marits far och farbror men också hennes fästman som växt upp på gården som fosterson. Hela hennes familj döms till döden och alla önskar att åtminstone Paul ska få leva, han som har hela livet framför sig. Marit blir en av de mest hjärtskärande av Selma Lagerlöfs kvinnor när domen blir avrättning för alla tre.

Där stod de i alla fall sida vid sida, på ett outranssakligt sätt sammanförda, trots vaktmanskap och skrämmande myndighetspersoner, trots de tusende åskådarna, trots det förfärliga spel om liv och död, vari de var inblandade. Det var kärlek, och det var något över all jordisk kärlek, som förenade dem. (*Löwensköldska ringen* s.57).

Det viskas om att det är ryttmästaren själv som sett till att det blev avrättning och detta kan inte Marit förlåta. ”Den mannen hade tagit ifrån Marit allt, allt, allt. Hon satt där ensam, utan egendom, utan man, utan barn, genom hans förvållande. Hon hade i många år väntat, att något straff skulle nå honom, men intet hade kommit.” (*Löwensköldska ringen* s.66).

När Marit många år senare finner ringen gömd i en toppluva som tillhört Ingilbert och som Paul tagit hand om gömmer hon den i sin tur i unge baron Adrians mössa för att hämnas och föra olycka över Hedeby. Gengångarens hämnd knyts samman med Marits där gengångaren inte bara går sina egna ärenden utan också hennes.

---

⁹ Gunnel Wiedel, *Helgon och gengångare*, s.286.

¹⁰ Vivi Edström. *Livets vågspel*, s.487.

¹¹ Henrik Wivel, *Snödrottningen*, s.295.

Kärlekens makt

Det är de två kvinnorna, Marit Eriksdotter och Malvina Spaak som representerar kärleken i romanen. Marits kärlek krossas och blir istället till en hämnd men kärleken är en stark makt som inte ger upp i första taget. En ny ung kvinna kommer in i handlingen med ny förmåga att älska. Malvina Spaak är husjungfru på Hedeby och förälskar sig i baron Adrian som nu vuxit upp. Han har aldrig själv sett gengångaren, som börjat visa sig för Malvina, men önskar att på något sätt hjälpa honom till ro. När Adrian till slut får se generalen blir det ett så ohyggligt möte att han nästan dör. När det inte verkar finnas något att göra för att bota Adrian uppsöker Malvina i sin förtvivlan Marit för att be om hjälp. Marit ses som en läkekunnig kvinna men har gett sitt ord på att varken sätta sin fot eller tala med någon på Hedeby. Nu är hon glad att hämnden äntligen har drabbat dem som gjorde henne så illa och hon vägrar till en början att hjälpa Malvina.

Men då Marit såg den unga flickan stå och gråta, med huvudet mot väggen, vaknade ett minne hos henne. ”Så där har jag också stått och gråtit, lutad mot den hårda väggen. Jag hade ingen människa att stödja mig emot.” Och med detsamma välldes ungdomskärlekens källa upp inom Marit och fyllde henne med sitt heta flöde. Hon satt förvånad och sade till sig själv: - Så var det, som det kändes på den tiden. Så var det att tycka om någon. Så där ljuvt och starkt kändes det.

(Löwensköldska ringen s.88).

När Marit minns sin egen kärlek går hon med på att hjälpa Adrian för Malvinas skull. Löwensköldarna kan hon inte förlåta men hon kan låta sin hämnd dö för kärleken. Det är en tydlig skillnad i förhållande till den första hämnden. Gengångarens ondska viker inte för något medan Marit vet hur det var att älska och hon vill inte att Malvina ska få lida så som hon har gjort. Kärleken övervinner Marits hämnd och blir, som Henrik Wivel skriver, ”den kraft som överglänsar alla andra känslor.”¹² Eller snarare den kraft som överglänsar alla andra krafter eftersom kärleken i läsarens ögon blir det starkaste och viktigaste. Efter att ha gjort klart för friherrinnan att det är för Malvinas skull hon är där, börjar hon samla ihop Adrians gamla kläder. När hon finner toppluvan går Malvina och petar ner kläderna genom ett hål i generalens grav och i samma stund vaknar Adrian. Malvina ligger lycklig i hans famn när hon får reda på att han älskar en annan och slutet blir nästan ironiskt när Malvina tackar för förtroendet samtidigt som hennes egen kärlek krossas.

---

¹² Henrik Wivel, *Snödrottningen*, s.298.

Han visade henne en medaljong, som han bar om halsen. Jungfru Spaak urskilde otydligt ett miniatyrporträtt av en ung flicka. (...) Och jungfru Spaak neg för unge baronen till tack för förtroendet. Hon hade velat säga honom, att hon inte ämnade stanna på Hedeby för att ta emot hans fästmö. Men hon besinnade sig i tid. En fattig flicka får ta sig tillvara för att rata en god plats. (*Löwensköldska ringen* s.94-95).

Friherrinnan visste redan innan att sonen var förlovad men sa ingenting för att rädda hans liv och hade han inte överlevt hade det ändå inte spelat någon roll. Men det är inte särskilt troligt att Adrian hade gift sig med Malvina i alla fall eftersom han tillhör en högre klass och hon bara är en husjungfru. Marits offrade hämnd blir därför meningslös och det blir ytterligare en kärlek som aldrig får blomma.

Hämnden kontra kärleken I

I *Löwensköldska ringen* möts två makter, där Marits kärlek är dömd att förlora mot den skoningslösa hämnden. Men kärleken kan också hämnas men den stora skillnaden är att kärleken kan avstå från sin hämnd. Det finns en tydlig skillnad mellan de två vedergällningarna, som går att läsa ur kvinnligt och manligt perspektiv. Den första gestaltar en typisk manlig hämnd där gengångaren personifierar kriget på många sätt. Han är generalen, som driven av sitt hat, skoningslöst straffar alla som kommer i ringens väg. Den andra hämnden kommer ur kärleken och blir en kvinnlig hämnd också till handlingssättet. Marit placerar ringen på Hedeby och hoppas att generalens vrede nu ska falla över dem vilket den också gör men hennes hämnd är inte skoningslös. Marit kan aldrig förlåta Löwensköldarna men hon låter sin hämnd dö för Malvinas kärlek. Hennes hämnd är passiv jämfört med generalens där hon utnyttjar generalens hämnd och låter honom gå bådas ärenden. Generalen är den drivande kraften bakom båda vedergällningarna eftersom han indirekt är skuld till att de tre bönderna hängs. Men kvinnorna har inte bara en stor betydelse för kärleken utan också för hämnden där Marit får en viktig roll. Men vilken makt blev i slutändan den starkaste i *Löwensköldska ringen*? Det råder lite olika uppfattningar om den saken. Gunnel Weidel menar att kärlek och barmhärtighet segrar över hämnd och straff medan Vivi Edström anser att hämnden vinner.¹³ Men det finns kanske ett annat svar. Den första hämnden verkar utan att ta hänsyn till något, den skapar bara olycka och trots att det är Malvinas kärlek som ser till att generalen får tillbaka sin ring har kärleken ingen makt över gengångaren. Den andra hämnden

---

¹³ Gunnel Weidel, *Helgon och gengångare*, s.286. Vivi Edström, *Livets vågspel*, s.485.

där Marit är hämnerskan slutar på ett annat sätt. Här vinner kärleken eftersom Marit ger upp sin hämnd och räddar Adrian till livet för Malvinas skull. Ser man enbart till *Löwensköldska ringen* verkar det som att hämnden och kärleken vann varsin strid.

Charlotte Löwensköld

Den andra romanen i Löwensköldscykeln utspelar sig längre fram i tiden och skiljer sig mycket från *Löwensköldska ringen*. Det är framförallt en kärleksroman där personerna står i centrum. Den handlar om Charlotte Löwensköld och Karl-Artur Ekenstedt som båda härstammar från den gamle generalen på Hedeby. Charlotte Löwensköld är en ung, vacker och livfull kvinna, som efter sina föräldrars död bor hos prosten och prostinnan i Korskyrka. Där träffar hon den unge pastorsadjunken Karl-Artur som hon förälskar sig i. Karl-Artur är sin mammas gosse och har växt upp i ett välbärgat hem. Modern har höga förväntningar på honom men när han bestämmer sig för att bli präst är detta mot hennes vilja. Karl-Artur drömmer om att ha en liten församling och leva i fattigdom för att bäst tjäna Gud. Han förlovar sig med Charlotte som försöker få honom att stiga i graderna för att de ska kunna gifta sig men han har inte riktigt viljan. I Korskyrka bor också Thea Sundler, dotter till Malvina Spaak. Hon är Charlottes motsats men är hemligt förälskad i Karl-Artur och genom att tala illa om Charlotte driver hon så småningom de förlovade ifrån varandra. Charlotte har en gång på skämt sagt att om den rike Schagerström friar så tar hon honom istället. Detta var inte så allvarligt menat utan hon ville bara att Karl-Artur skulle bli lite mer angelägen om att stiga i graderna så att de kunde gifta sig. Men det slår bakut, genom Thea Sundlers vassa tunga får Karl-Artur för sig att Charlotte bara är ute efter pengar och inte alls vill dela hans anspråkslösa liv och han bryter förlovningsen med henne. Karl-Artur bestämmer sig för att fria till den första kvinnan han möter, för att lägga sitt liv i Guds hand. I hans väg kommer den vackra men fattiga dalkullan Anna Svärd och hon går med på att gifta sig med honom. Men detta gillar inte Karl-Arturs mor och de skiljs i osämja. Charlotte vill inget hellre än att Karl-Artur ska försona sig med sin mor och för detta går hon till Thea. Thea lovar att med sitt inflytande över Karl-Artur få honom att åka tillbaka till sin mor mot att Charlotte gifter sig med Schagerström. Charlotte håller sin del i avtalet och Karl-Artur åker till sin mor för att försonas.

Karl-Artur anses vara romanens huvudperson eftersom alla karaktärer och händelser kretsar kring honom men det är inte för inte som romanen har Charlottes namn till titel. Det är henne man som läsare fattar mest sympati för och man kan inte låta bli att tycka om henne

medan Karl-Artur mer och mer blir en osympatisk person allteftersom han påverkas av Thea Sundler. Spökhistorien i *Löwensköldska ringen* vilar bara som en lätt skugga över *Charlotte Löwensköld* där karaktärerna själva inte har reda på så mycket av vad som hänt tidigare. Men ibland verkar det som om osynliga krafter också har en hand med i spelet om än väldigt oskyldigt. Kanske finns det något som styr kärleken vilket gör att Charlotte förlorar Karl-Artur.

Slaget i det tysta

Vid första anblicken verkar det inte som att *Charlotte Löwensköld* har så mycket gemensamt med *Löwensköldska ringen* förutom släktnamnet. Många år har gått och historien om gengångaren har fallit i glömska. Men *Charlotte Löwensköld* tillhör Löwensköldscykeln och måste därför ha något mer gemensamt med den tidigare romanen. Bakom det yttre skeendet verkar det finnas något som driver olyckorna över Charlotte och Karl-Artur men som ännu inte kommit upp till ytan. Kärleken, som till skillnad från *Löwensköldska ringen* nu är den dominerande makten, skuggas av en straffdom som hänger över den Löwensköldska släkten men det dröjer innan hämnden uppenbaras. Målet för de två krafterna verkar nu vara Karl-Artur. Som ättling till general Löwensköld kan hämnden drabba honom och med sin svaga karaktär är han ett lätt byte för onda inflytanden. Det blir till en strid om hans själ, om han ska räddas av kärleken eller gå under med hämnden. Kampen mellan de två krafterna fortsätter men eftersom hämnden är otydlig är det svårt för kärleken att kämpa emot.

Kärlekstemat

Det viktigaste temat i *Charlotte Löwensköld* är kärleken. Det är olika kärleksförhållanden som gestaltas där Karl-Artur står i centrum. Redan från början förstår man att kärleken inte bara till är godo för honom utan också att den är skadlig vilket är grunden till mycket av Karl-Arturs handlande och får konsekvenser för kärleken som sådan. I *Charlotte Löwensköld* påbörjas en kamp om hans själ där det är oklart vilken makt som går segrande ur striden. Det råder fem olika kärleksförhållanden i romanen där fyra av dem kretsar kring Karl-Artur. Bokens första kapitel handlar om moderskärleken. Överstinnan Ekenstedt beskrivs som den mest charmanta kvinnan i Karlstad, beundrad och älskad av alla. Överstinnans stolthet är hennes son och det råder ett mycket kärleksfullt förhållande mellan dem. Men överstinnans

fel är att hon skämmer bort honom, vilket resulterar i att Karl-Artur ser sig som för mer än andra och alltid sätter sig själv först, men blir trots det präst.

Det andra kärleksförhållandet är det mellan Karl-Artur och Charlotte. Karl-Artur kommer som hjälppräst till Korskyrka där Charlotte bor hos prostens och prostinnans och snart blir de två unga förälskade i varandra. Karl-Arturs dröm är att leda en liten församling i Jesu fotspår och leva så fattigt att han nätt och jämt klarar sig. Charlotte är en mycket vacker och livfull kvinna som försöker att hjälpa sin fästman till rätta i sitt ämbete. Men hon förstår att Karl-Arturs föräldrar är missnöjda med hans val av yrke och försöker få honom att fortsätta sin utbildning. För att de ska kunna gifta sig måste han också ha en högre lön men Karl-Artur gör henne inte riktigt tillviljes.

Se, Charlotte Löwensköld hade räknat ut, att bara fästmannen hade blivit promoverad, skulle han kunna söka befattning som lektor vid ett gymnasium och få så pass hög lön, att de kunde gifta sig. Om han nödvändigt ville bli präst, så kunde han om några år få befordran till något stort pastorat, för så var ju brukligt.(...) Men härvidlag gick det inte så, som hon hade beräknat, för fästmannen ville prompt bli präst med detsamma och gå den vanliga prästvägen.(...) Och så filosofie doktor han var, hade han inte så pass stor lön som en stalldräng. (*Charlotte Löwensköld* s.126).

Genom Charlottes ansträngningar för att få honom att fortsätta sin utbildning, så att de ska kunna gifta sig, leder hon samtidigt in honom på en bana som han egentligen inte vill beträda och det ger en spricka i förhållandet.

När Karl-Artur träffar Thea Sundler blir detta förödande för det unga paret och början till det tredje kärleksförhållandet. Thea Sundler är lika ful som hon är dum med utstående fiskögon och det enda som är vackert hos henne är hennes sångröst. Historien binds samman med den tidigare romanen genom att Thea är dotter till Malvina Spaak, som det berättades om i *Löwensköldska ringen*. Hon fick aldrig baron Adrian, som hon räddade livet på och älskade, utan gifte sig istället med en annan man. Thea blir förälskad i Karl-Artur, som också han härstammar från släkten Löwensköld och hon kan inte låta bli att önska. Hon önskar att Karl-Artur ska stanna i Korskyrka så hon får se honom varje dag. Hon önskar att Charlotte ska hitta en annan fästman och att Karl-Artur ska vilja ha hennes sällskap. Inte kan det ligga någon makt i önsknings, det vet Thea, men de blir nästan som besvärjelser. I fem långa år hoppas hon att Karl-Artur ska se åt hennes håll och när han väl gör det blir det en överväldigande lycka för henne. Thea blir ett nytt inflytande över Karl-Artur och det skadligaste. Hela tiden bryts kärleksförhållandena av vilket kan bero på både människorna men också på något annat, en straffdom som ännu inte uppenbarats. Karl-Artur övermannas av kärlek från alla håll men han är lättpåverkad. Hans mor ville göra honom berömd, något som skulle skänka ära till

familjen, Charlotte ville få honom till en man hon kunde gifta sig med men Thea som bara vill ha honom för sig själv, verkar leda in Karl-Artur på en farlig väg. Ingen vill egentligen påverka honom för att de är själviska utan för att de alla älskar Karl-Artur och tror sig veta vad som är bäst för honom. Men utan att förstå det driver de honom rakt i famnen på nästa som till slut blir Thea. Karl-Artur tror, som Vivi Edström poängterar, att han äntligen träffat en kvinna som inte vill styra honom men i själva verket sitter han ännu mer fast i en kvinnas garn.¹⁴ Theas kärlek tillhör inte det kärleksmotiv som annars är rådande. Hennes kärlek är självisk och skadlig för Karl-Artur och påverkar hans personlighet negativt. Thea Sundler är själv gift men det hindrar ju inte att hon och Karl-Artur ska kunna umgås. Thea förvänder Karl-Arturs syn på Charlotte, han glömmer alla hennes goda egenskaper och vackra personlighet och ser bara någon som vill lura ner honom i avgrunden, vilket Thea egentligen gör. Det går så långt att Karl-Artur bryter förlovningen med Charlotte och lägger sitt öde i Guds händer. Den första kvinnan han möter på vägen ska han göra till sin hustru och de ska leva det fattiga liv han drömmer om.

Han möter den vackra och ståtliga dalkullan Anna Svärd och hon går med på att gifta sig med honom vilket leder till det fjärde kärleksförhållandet men som det berättas mer om i den tredje romanen. Charlotte är förtvivlad och hoppas att fästmannen ska ta sitt förnuft tillfånga. Under tiden tar hon på sig skulden men Thea har drivit Karl-Artur så långt att han inte ser klart. Om hans mor redan förut gjort honom övermodig, blir han genom Thea rent av högfärdig.

De allra flesta händelserna och kärleksförhållandena kretsar kring Karl-Artur men Charlotte är också en väldigt viktig karaktär. Till skillnad från Karl-Artur, som man till stor del får följa genom andras ögon, träder Charlotte fram genom egna tankar och känslor. Som läsare är det henne man till största delen får följa och det är henne som man också fattar mest sympati för. Hon älskar verkligen Karl-Artur och skulle följa honom i hans strävan i kristendomen men hon har ingen makt över honom längre när han väl fastnat i Theas klor.

Det finns ytterligare en kärlekshistoria i *Charlotte Löwensköld*. En gång när rike Schagerström åkte förbi prästgården yttrade Charlotte att hon nog tyckte om Karl-Artur men om Schagerström friade skulle hon ta honom. När Schagerström får reda på det börjar han intressera sig för Charlotte och friar faktiskt till henne vilket hon till en början tackar nej. Men Schagerströms frieri leder till att Karl-Artur helt bryter med Charlotte och hon börjar inse hur stort inflytande Thea har över honom och att Thea faktiskt älskar honom. Karl-Artur bryter

---

¹⁴ Vivi Edström. *Livets vågspel*, s.502.

också helt med sina föräldrar efter att de vägrar acceptera den flicka han mötte på landsvägen som sonhustru. Överstinnan och Karl-Artur blir nu riktigt osams och Charlotte offerar sin kärlek för deras skull. Hon vet hur mycket mor och son älskar varandra, så hon går till Thea för att de ska bli sams. Theas inflytande över Karl-Artur har nu vuxit sig mycket starkt men hon har ett krav för att uppfylla Charlottes önskan. Om hon ska förmå Karl-Artur att resa tillbaka till överstinnan måste Charlotte gifta sig med Schagerström.

Charlotte satte litet hastigt ner saftglaset på brickan. Då hon hade gått hemifrån, hade hon vetat, att hon skulle få betala ett högt pris, för att Thea skulle tillåta Karl-Artur att resa till sin mor. Men hon hade trott, att det skulle räcka med lysningen.(---) Charlotte satt och såg ner. Kunde hon detta? Det skulle bli att leva ett helt liv med en man, som hon inte älskade. Kunde hon? (*Charlotte Löwensköld* s.226f).

Charlotte håller sin del i avtalet och Karl-Artur reser till Karlstad. Men all kärlek och beundran för Karl-Artur har gjort honom mer ont än gott. Han har blivit en självisk person med en övertro på sig själv och han försonas inte med sin mor. Stellan Arvidsson menar att överstinnans dyrkan gör henne blind för sonens sanna natur.¹⁵ När hon sedan ser Karl-Artur som den person han verkligen är får det allvarliga konsekvenser för henne. Schagerström får i stället den roll Karl-Artur skulle ha haft. Överstinnan önskar att han hade varit hennes son, för skillnaden mellan honom och Karl-Artur är att Schagerström kan älska. En annan skillnad mellan dem är också att Schagerström attraheras av just de egenskaper hos Charlotte som Karl-Artur förebrådde och han tillbakavisar även Thea. När Karl-Artur slutgiltigt har dödat Charlottes kärlek kan hon istället älska Schagerström och hon tänker minsann inte ge Thea den glädjen att bli olycklig i sitt äktenskap.

Det onda inflytandet

Om det inte hade varit för att Charlotte och Karl-Artur härstammat från generalen på Hedeby, som det berättas om i *Löwensköldska ringen*, skulle man kunna tro att det inte finns något annat samband med den första romanen i cykeln. När Karl-Artur brutit förlovningsen och börjar uppträda allt mer osympatiskt undrar Charlotte vad det är som alltid kommer i mellan och driver dem isär. Det tycks hela tiden ligga missförstånd i grunden men de blir på något sätt omöjliga att reda ut. Charlotte förstår tidigt att det är Thea Sundler som är orsaken till hennes och Karl-Arturs splittring men börjar nästan tro att det finns något mer.

---

¹⁵ Stellan Arvidsson, *Selma Lagerlöf*, s.98.

Hon hade en hemsk känsla av att hon fördes framåt som en fångslad fånge mot något mål, som hon inte kände. Allt, som hon ville undvika, det kom hon att göra, allt, som hon ville förhindra, det kom hon att befrämja. Det var som trolldom. Det gick inte rätt till. Alltsedan den dagen, då Schagerström första gången friade, hade hon inte mer sin fria vilja i behåll. (*Charlotte Löwensköld* s.176).

Charlotte påminner sig om att det skulle ha funnits någon straffdom uttalad över Löwensköldarna. Kanske kunde det vara det, något ödesbundet, som stod i vägen för henne. Men på väg till sin syster för att ta reda på mer om historien, får hon se Karl-Artur och Thea och nu förstår hon varför Thea handlat som hon gjort. Karl-Artur är helt omedveten om det men Charlotte ser att Thea är förälskad i honom. ”Men var det endast detta, att Thea älskade Karl-Artur, som vållade alla olyckorna, då kunde hon själv finna hjälp för dem”. (*Charlotte Löwensköld* s.191). Charlotte kopplar inte ihop Thea med släkthämnden utan med kärlekens kraft, men det är ingen god kärlek som sammanför Thea och Karl-Artur.

En stor skillnad från *Löwensköldska ringen* är att folktron inte längre är så stark utan Charlotte letar efter mer naturliga förklaringar. Det är flera gånger som Charlotte känner att det är något ont som står ivägen för henne och Karl-Artur men hon vägrar tro att det ska vara någon föbannelse som är orsaken till allt. Men vankelmodet faller över Charlotte. Varför möter hon på så mycket motstånd för sin kärlek när Thea får sina önskningar uppfyllda? I sitt strafftal till Amor frågar hon om Theas kärlek är starkare än hennes och om det är därför hon måste förlora Karl-Artur. ”- O, du kärlekens gud, har jag då inte visat dig, att jag kan älska? Är hennes kärlek dig behagligare än min? Är inte jag likaså trofast, brinner en starkare och renare låga i hennes hjärta än i mitt? Varför, kärleksgud, skyddar du hennes kärlek och inte min?” (*Charlotte Löwensköld* s.192).

I Charlottes och Theas kärlek till Karl-Artur finns ett samband med *Löwensköldska ringen* och Malvinas kärlek till baron Adrian, som karaktärerna själva inte är medvetna om. Malvina får inte den hon älskar för att Adrian redan är förlovad med en annan men det beror också på klasskillnaderna. Malvina är bara en fattig husjungfru och Adrian är baron vilket innebär att han ska gifta sig med någon i sin egen klass. Läsarens sympatier ligger hos Malvina som alltid får leva med sin olyckliga kärlek, men Adrian älskar också och egentligen är hans kärlek inte mindre värd än hennes. I *Charlotte Löwensköld* speglas kärleksförhållandet i Charlotte och Theas rivalitet om Karl-Artur men med motsatt verkan. Charlotte som visserligen är fattig tillhör i alla fall den anrika släkten Löwensköld liksom Karl-Artur och deras kärlek ses som jämbördig i frågan om klass. Men Thea, dotter till Malvina, förälskar sig också i honom och trots att hon anses vara av en lägre klass och inte gillas av Karl-Arturs mor verkar det som att

hon allt mer vinner hans kärlek. Det är också motsatta förhållanden i läsarens sympatier. I *Löwensköldska ringen* sympatiserar man med Malvina och har ingen kännedom om Adrians trolovade. I *Charlotte Löwensköld* ligger istället sympatierna hos Charlotte och inte hos Thea, som blir den andra kvinnan. De är varandras motsatser, Charlotte är lika vacker som Thea är ful men Thea vinner makten över Karl-Artur, som Arvidsson påpekar, genom att hon uppfyller hans behov av smicker och uppskattning.¹⁶ Men Thea är gift och Karl-Artur har redan en ny trolovad så Thea får vänta innan hon får den hon älskar. På sätt och vis förflyttas Marits krav till nästa generation, där Thea istället för Malvina ska få sin kärlek, men än är släkthämnden dunkel. Det ska ligga någon förbannelse över Löwensköldarna men den har med tiden allt mer glömts bort och de rätta förhållandena uppdagas inte förrän i *Anna Svärd*.

Hämnden kontra kärleken II

Kampen mellan hämnden och kärleken som är så stark i *Löwensköldska ringen* mattas av i *Charlotte Löwensköld*. Kärleken är det största och viktigaste budskapet i romanen men det finns en hämnd som verkar i det fördolda. Hämnden nämns bara i förbifarten och Charlotte slår det snart ur tankarna men det finns ändå en misstanke om att det finns något ont som styr handlingarna. Thea är en del av det onda inflytandet. Charlotte underskattar henne när hon tror att det bara är för att Thea älskar Karl-Artur som olyckorna faller över henne. Men Thea har flera kopplingar till släkthämnden än vad man först tror och hennes makt är stor. Genom det onda inflytandet ser det nästan ut som att kärleken spelar ut mot sig själv, att det endast är en rivalitet mellan två kärlekar som kämpar om Karl-Artur men det finns en hämnd som ännu inte visat sin fulla styrka. Karl-Artur pendlar mellan att vara en kärleksfull person som det finns hopp för och en allt mer egoistisk och avskyvärd person. I *Charlotte Löwensköld* segrar ingen av makterna eftersom inget avgjorts. Visserligen bröt Karl-Artur förlovningen med Charlotte men det finns fortfarande hopp för kärleken. Charlotte vinner däremot en annan kärlek vilken verkar passa henne bättre.

---

¹⁶ Stellan Arvidsson, *Selma Lagerlöf*, s.101-102.

Anna Svärd

Anna Svärd är den tredje och sista delen i Löwensköldscykeln. Till innehållet liknar den mest *Charlotte Löwensköld* men har en lite mörkare ton. *Anna Svärd* är delad i tre delar där den första och den andra handlar om Anna och Karl-Artur. Den sista delen återknyter till *Löwensköldska ringen* där spökhistorien och hämnden återkommer.

I *Anna Svärd* ser Thea till att Karl-Artur åker tillbaka till Karlstad men han kommer dit av helt fel anledning och ger sin mor ett slaganfall. Efter det bryter han med familjen och faller allt mer i Theas klor. Dalkullan Anna Svärd, som tackat ja till frieriet ser sig som utvald framför alla andra och tackar Gud för den stora lycka som kommit i hennes väg. Hon blir den nya huvudpersonen som tar över efter Charlotte och det är henne man nu får följa i stora delar av romanen. Anna är en gårdfarihandlerska som vandrat Sverige runt med sin säck på ryggen för att sälja varor. Hon är en enkel kvinna som varken kan läsa eller skriva och som mest tänkt på att förtjäna så mycket pengar som möjligt. Karl-Artur och Anna gifter sig och återvänder sedan till Korskyrka där Karl-Artur köpt sig en liten grå stuga. Livet blir inte som Anna tänkt sig, vilket mest beror på Thea som inte låter de nygifta vara ifred. Karl-Artur har tagit hand om tio föräldralösa barn och dem tar Anna till sig. Men Thea driver dem ifrån varandra och när Anna till slut lämnar sin make är Thea där för att ta hennes plats. Karl-Artur går ut som en kringvandrande präst med Thea som följeslagare och förfaller allt mer. I sista delen återkommer berättelsen till Löwensköldarna på Hedeby. Adrian Löwensköld, son till den Adrian Malvina förälskade sig i, är en sur och butter man eftersom han har fem döttrar men ingen son. Charlotte som är barnlös har bett att få en av flickorna till fosterdotter och reser dit. Några veckor tidigare hade Adrians förskjutne bror lämnat ett barn hos honom innan brodern dog som Adrian först trodde var en pojke, men när det visar sig vara en flicka vill han skicka tillbaka henne. Genom friherrinnans påverkan får flickan stanna tills Charlotte kommer och hon blir så förtjust i barnet att hon bara vill ha henne. Men flickan blir kidnappad av Karl-Artur som nu anslutit sig till tattare och landsvägsfolk och det blir en vild jakt ut på isen. Charlotte har under tiden fått reda på den förbannelse som ligger över Löwensköldarna som innebär att tre av dem måste dö en ond bråd död. Isen brister och flickan och baron Adrian drunknar och den enda Charlotte får med sig hem är Karl-Artur.

Hämnden uppenbaras

I *Löwensköldska ringen* var hämnden den starkaste makten medan kärleken var det viktigaste i *Charlotte Löwensköld*. Det blev en ganska jämnstark kamp mellan de två krafterna där de båda vunnit och förlorat. I *Anna Svärd* uppdagas släkthämnden vilket får betydelse för hela Löwensköldscykeln. Marits hämnd blir därmed inte avslutad i *Löwensköldska ringen* och den hämnd som legat som en skugga över *Charlotte Löwensköld* får nu sin förklaring. Hämnden har hela tiden vuxit sig allt starkare och kräver nu sin rätt som kärleken har svårt att stå emot. I de två första delarna i *Anna Svärd* gör hämnden och kärleken upp kampen om Karl-Artur men där hämnden, i skepnad av Thea, får ett allt större övertag. I tredje delen får släkthämnden sin fullbordan men där kärleken vinner en liten seger.

De två första delarna – Kampen om Karl-Artur

I *Anna Svärds* första del är tron på kärleken fortfarande mycket stark. Karl-Artur ser äntligen drömmen om en enkel hustru och den grå stugan gå i uppfyllelse. Med hennes hjälp ska han följa Jesus som en fattig präst och de ska alltid älska varandra. Anna Svärd är ovetandes om fästmannens planer och tror att hon nu ska bli en prästfru med både boskap och prästgård. Men hon börjar snart tvivla på fästmannens avsikter. När han sedan reser upp till Dalarna och avstyr det stora bröllopet Anna sett framemot, tror hon inte längre att han älskar henne. Anna som förut bara tänkt på pengar genomgår en förändring efter att Karl-Artur friat till henne och bryr sig nu bara om kärleken. Istället för ett tredagarsbröllop blir det en enklare ceremoni trots alla ansträngningar länsmansfrun gör för Annas skull. När Karl-Artur sedan inte vill tillbringa bröllopsnatten med henne utan istället leva som bror och syster blir det för mycket för henne. Karl-Artur får visa att han älskar henne på det rätta sättet innan hon blir lugn och de återvänder till Korskyrka mycket kära och lyckliga. Karl-Artur verkar också ha genomgått en förändring och är nu mycket gladare sedan han bröt förlovningen med Charlotte. I Korskyrka är det många som är lättade för att Karl-Artur gift sig med dalkullan. Det har börjat skvallras om Karl-Artur och Thea, vilket inte alls passar sig. Han som är präst har sin ställning att tänka på och Thea är gift. Prostinnan som vet hur allt hänger ihop har försökt att tysta skvallret och är en av de gladaste åt Karl-Arturs giftermål. Hon och Charlotte hyser stora förhoppningar om att Anna, med kärlekens kraft ska förmå hålla Karl-Artur till den rätta vägen och hålla Thea

borta. Det har blivit uppenbart för prostfolket och Charlotte att Thea är en fara för Karl-Artur. Med henne förvandlas han sakta men säkert till en allt mer osympatisk person. Så länge Karl-Artur älskar Anna är kärleken starkt och det finns fortfarande hopp för honom. Men det faller många skuggor över Karl-Artur. Innan giftermålet återvände han till Karlstad för att försona sig med sin mor, men inte för att själv be om förlåtelse utan för att förlåta. Vore han inte så förblindad av Thea hade han förstått att det var helt fel väg att gå. Överstinnan får ett slaganfall och Karl-Artur blir mycket skakad. Efter det tror han sig se sin mor i kyrkan när han predikar och det skrämmer honom så att han helt kommer av sig. Kärleken mellan Karl-Artur och Anna hade varit stark om det inte hade varit för Thea. Redan när de först kom tillbaka till Korskyrka var det Thea som stod och tog emot på deras förstutrapp. ”..i samma stund, som släden stannade, slogs ingångsdörren upp, och en liten fet fru steg ut på den rangliga dörrstenen för att ta emot dem.”(Anna Svärd s.75). Det ger en föräning till hur mycket Thea kommer att lägga sig i deras liv och var hon anser sin plats vara. Anna förstår snart vilket dåligt inflytande Thea har på Karl-Artur men det finns inte så mycket hon kan göra.

Anna och Karl-Artur är i grunden mycket olika. Hon är en enkel kvinna från Dalarna som varken kan skriva eller läsa, han däremot är en herreman från Karlstad som är bildad och uppväxt med pengar. Anna är motsatsen till Charlotte och tror visst att det kan finnas något ont som försöker styra handlingarna och framförallt Karl-Artur. Anna inser att det är Thea som förvänder synen på honom i kyrkan. I hennes hemtrakter är det mycket vanligt med sådana historier och för att hjälpa honom gömmer hon undan Theas fina söndagshatt för att hindra henne att komma till kyrkan. Det visar sig verkligen fungera. Så länge Thea inte är i kyrkan kan Karl-Artur predika utan några problem men så fort hon kommer börjar han staka sig och komma av sig. Men Anna blir avslöjad och när hon försöker förklara för mannen förstår han henne inte alls. Den starka kärlek som skulle rädda Karl-Artur verkar inte ha någon makt mot Thea som hela tiden styr honom dit hon vill. Klyftan växer mellan de nygifta och för att det ska finnas något hopp för dem skickar prosten iväg Karl-Artur. ”Det är för hennes skull, som jag (prosten) skriver redan idag. Om Karl-Artur får stanna många dagar till borta i kyrkbyn, så kan du vara förvissad om att hon blir förskjuten som Charlotte, som hans mor.” (Anna Svärd s.126).

I andra delen kommer Karl-Artur tillbaka till Korskyrka efter att ha varit i olika församlingar i ett och ett halvt år. Han kommer med förhoppningen att nu äntligen ska han och Anna leva det liv han längtat efter. Hans kärlek har blivit stärkt av att vara ifrån Anna men vardagen blir ändå inte riktigt som han tänkt sig. Hur mycket han än hade drömt om det

fattiga livet hade han aldrig föreställt sig att verkligen leva det. Karl-Artur hade i första delen omhändertagit tio föräldralösa barn och dem har Anna tagit sig an. Den lilla stugan med två rum och kök är nu överfull av barn och Karl-Artur har svårt att vänja sig. Han har sitt rum där han fortfarande lever som en herreman men med alla barnen blir han tvungen att göra sysslor han aldrig drömt om han skulle göra. Han blir nedstämd och lättretad över barnen och tycker att han får offra alldeles för mycket för dem. Allt skulle vara bra om bara de inte funnits. I kapitlet syndafallet träffar han på Thea igen som hållit sig borta från honom en tid därför att prostinnan tagit ett löfte av henne för att låta Karl-Artur komma tillbaka. Men när de träffas berättar Thea att barnen har en farbror som nu blivit rik och skulle kunna ta dem till sig. Karl-Artur frestas av Thea som blir en parallell till ormen i paradiset och med det finns det inte längre något hopp för honom. Det blir ett verkligt syndafall för Karl-Artur. Han faller ohjälpligt i Theas klor och Anna lämnar honom vilket resulterar i att det inte längre finns något hopp för den goda kärleken.

- Hon är borta, och det är de här, som jagat bort henne, sade hon. Skulle jag inte samla ihop dem, gömma dem? – Men Thea, är du tokig? Det ljöd förakt och nära nog hat i rösten. Thea blickade upp och såg honom stå där med förmörkad panna, men hon endast skrattade. – Ja, sade hon, det där lyckas med de andra, men inte med mig. Slå mig, sparka mig! Jag kommer ändå tillbaka. Mig kan du aldrig bli kvitt. Det, som skrämmer de andra, det håller mig kvar. (*Anna Svärd* s.194).

Theas känslor är visserligen kärlek, en skadlig sådan, som för Karl-Artur innebär att all hans människokärlek går förlorad. Han kan inte älska och han förlorar allt det goda inom sig. Men Karl-Artur som inte slutat drömma, fantiserar fortfarande om att följa i Jesu fotspår. När det fattiga livet tillsammans med hustrun går i stöpet bestämmer han sig för att vandra kring vägarna och predika den kristna läran. Han tror sig nu vara helt fri, men det blir som Vivi Edström skriver, ironiskt eftersom han nu är fastkedjad vid Thea.¹⁷

Den tredje delen - Släkthämnden

I den sista delen i *Anna Svärd* flyttas fokus från Karl-Artur till baronen Löwensköld på Hedeby. Både miljön och stämningen förändras och handlingen återgår mer till att likna *Löwensköldska ringen* där hämnden är det centrala. Det baronen önskar sig allra mest i hela världen är en son men har istället förbannats med fem döttrar som visserligen är beskedliga och snälla men som inte kan föra det Löwensköldska namnet vidare. En vinterkväll får

---

¹⁷ Vivi Edström, *Livets vågspel*, s.518.

baronen besök av sin bror Göran som han inte pratat med sedan denne rymde hemifrån för att ansluta sig till skojare och landsvägsfolk. Med sig i släden har brodern ett barn som nästan verkar livlöst och han ber Adrian att ta hand om barnet tills han kommer tillbaka. Adrian, som bevakats av barnet som han tror är en pojke, har glömt all sin ilska och är nu överlycklig. Men när det nästa dag visar sig att barnet som till utseendet verkligen är en Löwensköld är ytterligare en flicka spelar det ingen roll att fadern omkom strax efter att han lämnat flickan, Adrian vill ändå sända tillbaka henne varifrån hon kom. Men friherrinnan som känner till släkthistorien med generalen vet att man ska akta sig för att inte göra de döda till viljes. Hon förstår att svågern offrade sig för det barn han älskade allra mest, för att hon skulle få växa upp som en riktig fröken Löwensköld.

Charlotte återkommer till handlingen då hon tidigare blivit lovad en av baronens döttrar till fosterdotter eftersom hon själv är barnlös. Friherrinnan skickar nu efter henne och är beredd på att ge en av sina egna flickor för att få behålla svågerns dotter. Men när Charlotte får se henne finns det ingen annan hon vill ha och trots att baronen blir arg över att inte få glädjen att neka brodern hans sista vilja går han med på det. Charlotte får berättat för sig vad som hänt med Karl-Artur sedan han lämnade Korskyrka. Med Thea hade han börjat predika på marknader och utmed vägarna men förlorade snart det lilla av människogodheten han hade kvar. Istället för att predika anklagade han människorna för deras liv som var orsaken till att han tvingats leva i fattigdom och elände. Allt som han tidigare hade drömt om var glömt och den vackre och gode Karl-Artur var nu helt borta. Istället var han en man som var både ful och elak och som inte längre såg det goda hos människorna. Och allt skyllde han på Thea som fortfarande fanns vid hans sida. Till slut hade Karl-Artur i alla fall förstått att det var ”.hon, som var snaran om hans hals, som var giftormen, som dröp gift i hans sår, hon, som inte skulle sluta upp med att reta honom, förrän han till sist måste sticka kniven i henne.” (*Anna Svärd* s.266f).

Karl-Artur dyker upp på Hedeby när Charlotte och friherrinnan har tagit en promenad till den beryktade Löwensköldska graven. När de kommer tillbaka får de höra att han kidnappat den lilla flickan och baronen och Charlotte ger sig nu ut på en vild jakt efter Karl-Arturs släde. Under färden får Charlotte äntligen reda på den straffdom som legat som en skugga över *Charlotte Löwensköld* och som nu ska utkräva sin hämnd. Sedan den tidigare baron Adrian blivit frisk i *Löwensköldska ringen*, uppdagades det att han redan var förlovad. Och Marit, som vi nu får veta, tagit löfte av hans mor att han skulle gifta sig med Malvina Spaak blev lurad. Hon var beredd att ge upp sin hämnd för kärleken men när hon blir lurad på det uttalar hon en förbannelse över Löwensköldarna. ”Tre av de mina fick lida våldsamt död”,

utropade hon. ”Tre av de dina ska också få dö en ond, bråd död, därför att du inte håller vad du lovat.”(*Anna Svärd* s.275). Det blir en hämnd som ska följa släkten Löwensköld till nästa generation men är framförallt en hämnd som ska drabba Löwensköldarna på Hedeby.

Charlotte Löwensköld tillhör en avlägsen gren och ska egentligen inte drabbas men kommer ändå i kontakt med släkthämnden eftersom Karl-Artur är närmare släkt med Löwensköldarna på Hedeby. Överstinnan är nämligen syster med den rådande baron Adrian och därmed kan hämnden drabba honom. Men hämnden är också kopplad till Thea Sundler, dotter till Malvina Spaak. Hon är sin mors spegelbild, hon älskar också en Löwensköld och trots att klasskillnaderna inte är lika tydliga längre är de ändå ett hinder och dessutom är Thea gift. Karl-Artur är redan förlovad men Thea bryter både förlovning och äktenskap för att få den hon älskar. Hon får vad hennes mor inte fick men som läsare sympatiserar man inte med Thea som man gjorde med Malvina.

Men Thea är också närmare knuten till Löwensköldarna på Hedeby. Som liten följde hon ibland med sin mor när hon arbetade på gården och där träffade hon baron Adrian och hans bror Göran. Den baron Adrian som stod i tacksamhetsskuld till Malvina för att hon räddat hans liv tvingade sina söner att umgås med Thea och när de undviker och retar henne blir de så bestraffade att Göran rymmer hemifrån och blir i den nuvarande baronens ögon skulden till broderns förfall och död. Thea blir i vilket fall Marits hämnare som ska bringa olycka över släkten. Hämnden har knutits samman med henne och hon blir, som Wivel skriver, ”den hämndgestalt som kan ta livet av en hel släkts patriarkaliska arv”, eftersom släktens öde ligger i hennes händer.¹⁸

När baron Adrian och Charlotte hinner ikapp släden kör Karl-Artur ut på isen vilket blir ödesdigert. Släden bryter genom isen och de flesta hinner hoppa av men flickan försvinner i vattnet och baron Adrian som kastat sig i efter henne drunknar också. Med det är släkthämnden fullbordad. Tre av Löwensköldarna på Hedeby får dö en ond, bråd död där Thea har fört olycka över alla Löwensköldar hon träffat. Men det sker en växling i släkthämnden, enligt Marits hämnd ligger det närmast att tro att tre av männen i Löwensköldska släkten ska drabbas eftersom hon förlorade tre manliga familjemedlemmar. Karl-Artur borde ha varit den tredje som skulle dö, han kommer från släkten på Hedeby och han tillhör samma generation som baron Adrian och hans bror Göran. Dessutom är han den som mest får lida av Thea och blir totalt förstörd av henne men han undkommer och istället måste den lilla flickan dö. Med sig i släden tillbaka har Charlotte Karl-Artur men han är helt

---

¹⁸ Henrik Wivel, *Snödrottningen*, s.318

förbytt. Han har inte bara förfallit och förlorat alla goda egenskaper utan han liknar nu även Thea till sättet. ”Hon hör, att rösten är den gamla. Den är mycket svag, men inte rå. Den är vacker som förr, och, besynnerligt nog, ljuder den tillgjord och inställsam, ja, nästan litet pjollrig.” (*Anna Svärd* s.292). Så har Theas röst tidigare beskrivits och Karl-Artur är nu så påverkad av henne att han till och med härmar henne. Charlotte blir bestört över hans förändring och när Thea kommer efter för att ta tillbaka honom ger hon mer än gärna upp Karl-Artur.

- Ta honom du! upprepar Charlotte med höjd röst. Ta honom, och gör slut på honom! Jag trodde, att jag skulle kunna hjälpa honom, men jag kan inte. Han är utan vett och förstånd. Han sitter här med två människors liv på samvetet, och han vet knappast om det. Bort med honom! Bort till lögn och brott och elände. (*Anna Svärd* s.297).

Men när Thea bjuder Karl-Artur handen slår han undan den och ber Charlotte om hjälp för att komma undan henne, och Charlotte tar honom med sig och tar till flykten.

Hämnden kontra kärleken III

I *Anna Svärd* möts de två krafterna, hämnden och kärleken på ett mer direkt sätt än i de andra romanerna. Det beror på att släkthämnden nu blivit uppenbar. I de två första delarna står slaget kring Karl-Artur som det till en början finns hopp för därför att han älskar och gifter sig med Anna Svärd. Men Thea lyckas driva dem ifrån varandra också och med det är Karl-Artur förlorad. Thea utpekas av baron Adrian som Marits hämnerska eftersom hon är dotter till Malvina Spaak. Karl-Artur tar hon inte död på men hon kräver det som hennes mor inte fick. Istället är det baron Adrian, hans bror Göran och dennes lilla dotter som blir offer för släkthämnden, vilket Thea indirekt är skuld till. Det är först efter att hämnden är utkrävd som det åter finns hopp för Karl-Artur. Det verkar som att hämnden skulle ha vunnit i vilket fall över kärleken. Hade inte släkthämnden utkrävts hade Karl-Artur gått helt förlorad men nu när tre av Löwensköldarna fick en ond, bråd död som Marit förutspådde finns det ändå hopp för honom. Kärleken får hela tiden stå tillbaka för hämnden men det starka med kärleken är att den finns trots allt. När Thea fullbordat sin roll som hämnerska har hon inte längre någon makt över Karl-Artur. Han har sett hur hon verkligen är men tror att han aldrig kan bli fri från henne. Men när Thea kommer för att hämta honom ber han plötsligt Charlotte om hjälp och med det bryter han sig loss från Thea. I sista kapitlet som återigen handlar om *Anna Svärd* har Karl-Artur kommit tillbaka efter att tillbringat några år i Afrika som missionär. Det sägs att

han nu äntligen lärt sig älska människorna, ”och det var den kärleken, som hade gjort honom till en annan människa.” (*Anna Svärd* s.300). Hämnden vinner den största segern, tre av Löwensköldarna dör men Karl-Artur blir till slut räddad av Charlottes kärlek när han ber henne om hjälp. Men han blir först den goda människan, som han innan Thea hade möjlighet att bli, när han själv lär sig att älska.

Avslutande diskussion

Hämnden och kärleken är de två största motiven i Selma Lagerlöfs författarskap. I Löwensköldscykeln är dessa motiv det centrala men de får även en större betydelse. De verkar som två rivaliserande krafter som påverkar människorna och styr händelserna och blir därmed inte bara motiv utan också aktörer. Jag vill uppmärksamma konflikten mellan hämnden och kärleken i romanerna för att kunna svara på frågan om vem som är starkast.

Löwensköldscykeln består av tre romaner som handlar om den Löwensköldska släkten och den hämnd som ligger över familjen. I den första romanen, *Löwensköldska ringen*, är hämnden det centrala. Det finns två starka hämndmakter som ställs mot kärleken. Den första är general Löwenskölds hämnd för sin stulna ring som är hård och skoningslös. Den andra är Marit Eriksdotters, för att hela hennes familj blir oskyldigt dömda till döden. Hon hämnas genom att placera ringen på Hedeby och när unge baron Adrian blir dödsjuk är hon glad att Löwensköldarna också får lida. Men mot hämnden ställs kärleken i skepnad av jungfru Malvina Spaak. Hon har förälskat sig i baron Adrian och ber Marit att hjälpa henne. Marit minns hur det var att älska och för Malvinas skull går hon med på att ge upp sin hämnd. Ser man *Löwensköldska ringen* som ett verk för sig själv vinner hämnden och kärleken varsin strid. Generalen kan inte bevekas och kommer först till ro när ringen återbördas. Marit kan däremot offra sin hämnd för kärlekens starka kraft.

Charlotte Löwensköld skiljer sig mycket från den tidigare romanen och här är kärleken det viktigaste. Historien har flyttats fram och det är en ny generation av Löwensköldarna som skildras. Romanen handlar om de olika kärleksförhållandena till Karl-Artur Ekenstedt där Charlotte Löwensköld är den mest framträdande karaktären. Men det ligger något dunkelt över historien som driver de älskande ifrån varandra och som leder Karl-Artur allt närmare Thea Sundler. De två makterna, hämnden och kärleken, påbörjar en kamp om Karl-Artur. Kärleken försöker rädda Karl-Artur och leda in honom på den rätta vägen medan hämnden vill leda honom ner i avgrunden. Det ska ligga en förbannelse över Löwensköldarna men den har ännu inte uppenbarats och därför går det inte att säga vilken kraft som blir segrande i

Charlotte Löwensköld. Kärleken är stark men hämnden har ändå övertaget eftersom den är orsaken till att Karl-Artur förändras och bryter förlovningen med Charlotte.

I den tredje och sista romanen gifter sig Karl-Artur med Anna Svärd och till en början verkar det finnas hopp för honom. Men Thea Sundler låter inte de nygifta vara ifred vilket leder till att Anna lämnar Karl-Artur. I romanens sista del uppdagas släkthämnden som legat som en skugga över *Charlotte Löwensköld*. Vi får veta att Marit tog ett löfte av Adrians mor att han skulle gifta sig med Malvina om hon hjälpte honom men efteråt visade det sig att Adrian redan var förlovad och Marit blev lurad. Därmed uttalade hon en förbannelse över Löwensköldarna där tre av dem skulle få dö en ond, bråd död som hennes familj fick göra.

Thea Sundler utpekas som Marits hämnerska som ska se till att släkthämnden fullbordas. Hon är nära knuten till hämnden genom att hon är dotter till Malvina Spaak men också nära knuten till Löwensköldarna. Thea är den som påverkar Karl-Artur till hans förfall och indirekt var det hon som styrde Göran Löwenskölds öde. Genom hennes inverkan kidnappar Karl-Artur den lilla flickan som drunknar tillsammans med baron Adrian. Karl-Artur kommer undan men helt räddad blir han inte förrän han själv lärt sig att älska.

Släkthämnden får sin fullbordning men Karl-Artur räddas vilket kan tyckas lite underligt eftersom han är huvudpersonen i två av romanerna och den som får lida mest av Thea. Han borde ha varit den tredje personen som skulle dö för släkthämnden då Marit förlorade tre manliga familjemedlemmar. Att den lilla flickan fick dö istället kan bero på att förbannelsen ska drabba två generationer som den gjorde för de tre bönderna. Då baron Adrian bara hade flickor och Görans son inte fanns i närheten blev det flickan som fick dö. Men det finns en annan förklaring. Thea älskar Karl-Artur, hennes kärlek tillhör visserligen inte den goda kärleken men han överlever. Genom att släkthämnden fullbordas förlorar Thea makten över Karl-Artur men helt räddad blir han inte förrän han själv lärt sig att älska.

I slutändan blir hämnden den starkaste makten i Löwensköldscykeln och det är Marits hämnd som får den största betydelsen. Genom att göra en närläsning av romanerna, och tolka dem som en cykel, blir det tydligt att släkthistorien inte kretsar kring kärleken utan det är hämnden som för berättelsen vidare. Därmed kommer kärleken lite i utkanten och blir nästan en sekundär handling men som då och då tar över berättandet, som i *Charlotte Löwensköld*. Det blir ett dubbelt budskap i Löwensköldscykeln. Hämnden blir den starkaste makten eftersom tre av Löwensköldarna dör men det finns ändå hopp för människorna om de bara älskar.

Litteraturförteckning

Arvidsson, Stellan, *Selma Lagerlöf*, Bonniers, Stockholm 1932.

Edström, Vivi, *Selma Lagerlöf Livets vågspel*, Natur och kultur, Stockholm 2002.

Lagerlöf Selma, "Skrifter av Selma Lagerlöf", *Löwensköldska ringen, Charlotte Löwensköld* (1925), Bonniers, Stockholm 1956.

Lagerlöf Selma, "Skrifter av Selma Lagerlöf", *Anna Svärd* (1928), Bonniers, Stockholm 1933.

Ulvenstam, Lars, *Den åldrande Selma Lagerlöf*, Bonniers, Stockholm 1955.

Weidel, Gunnel, *Helgon och gengångare Gestaltning av kärlek och rättvisa i Selma Lagerlöfs diktning*, CWK Gleerup bokförlag, Lund 1964.

Wivel, Henrik, *Snödrottningen En bok om Selma Lagerlöf och kärleken*, Bonniers, Stockholm 1990.